

nestissime illis uti; quid ergo illi deest ad liberalitatem, etiam prout in hac materia versatur?

27. *Liberalitatis materiam non esse tantum pecunias, probatur.* — *Quid de hoc senserit Aristoteles.* — Adde vero propriam et formalem liberalitatem non limitari ad pecunias ita materialiter intellectas, ut illi auctores significant, et Aristotelis verba sonare videntur; nam, si liberaliter donare pecuniam est opus virtutis, cur etiam non erit gratis donare quamcumque rem aliam (si quid tandem est quod homines sibi mutuo donare possint, quod non sit pecunia aestimabile)? Quod si in gratuita donatione alicujus rei ratio virtutis inveniri potest, nihil etiam video cur illa liberalitatis honestatem non participet. Et quidem Aristoteles fortasse non intellexit unum hominem posse donare alteri, nisi vel pecunias, vel aliquid pecunia aestimabile, et ideo liberalitatis materiam illam esse dixit. Nec tamen credo ignorasse, posse unum hominem docere alium, vel aliud opus consilii aut auxilii præstare. Nec negaret, opinor, has operas, si gratuito fiant, posse esse materiam liberalitatis; cur enim non tam in his dandis quam in pecuniis liberalitas exercebitur? Nam his etiam operibus bene uti circa alios, solum ex hoc motivo gratuitæ et honestæ donationis, officium est alicujus virtutis, quæ non potest esse alia, nisi liberalitas. Sed diceret, ut credo, Aristoteles hæc omnia esse pretio aestimabilia, quia unus homo nec præbet alteri scientiam suam, nec proprie ac per se donat illi scientiam quam acquirit, sed externo aliquo ministerio illum juvat, ut ipse addiscat; quod ministerium per se pretio aestimabile est; et hoc ipsum censeret quivis naturalis Philosophus, seu homo politicus de quacumque bonorum communicatione, quæ inter homines esse possit, ideoque totam materiam liberalitatis illis limitibus comprehendere. Cum quo quadrat optime quod D. Thomas, dict. quæstion. 117, artic. 2, ad 2, affert ex Augustino, lib. de Disciplina Christi, cap. 6: *Totum quidquid homines possident in terra, omnia quorum domini sunt, pecunia vocatur.* Et ideo ibidem insinuat Augustinus pecuniam in hoc sensu esse materiam misericordiæ, quam unus homo erga alterum exercere potest.

28. *Liberalitas et misericordia quomodo conveniant et inter se differant.* — *Alia facilis obiectio diluitur.* — At vero nos, qui intelligimus altiore esse posse inter homines com-

municationem bonorum, quam sit horum materialium, et pecunia aestimabilium, quatenus talia sunt, intelligere etiam debemus liberalitatem Christianam infusam et supernaturalem, habere materiam ampliorem, quam sit pecunia in illo etiam sensu intellecta; quia potest unus homo gratuito alteri donare res alterius ordinis et aestimationis, quam sint pecuniæ, verbi gratia, opera sua studiosa, quatenus sunt satisfactoria coram Deo, et quatenus sunt impetratoria; potest etiam unus alteri donare beneficium, vel alteram rem spiritualem, quæ ut talis est, pecunia aestimabilis non est. Sic etiam Summus Pontifex intelligi potest liberalis in concedendis indulgentiis, quantum honeste potest. Denique (ut uno verbo dicam) totum id, quod potest esse materia misericordiæ, potest etiam esse materia liberalitatis; nam hæc duæ virtutes in gratis donando similitudinem habent. Differunt tamen, quod misericordia respicit miseriam, seu necessitatem personæ cui donatur; liberalitas vero solum respicit bonum et gratuitum usum ejus rei quæ donatur, et ab intentione omnis proprii commodi liberum. Unde obiter intelligitur quam sit facilis obiectio, quæ hic ab aliis fit; quia si liberalitas proprie versaretur in scientia, vel aliis spiritualibus bonis communicandis, vel duæ essent liberalitates constituendæ in nobis, vel certe pecunia non esset adæquata materia liberalitatis. Dicendum est enim non esse duas, sed unam, sicut est una misericordia; sicut tamen hæc non solis subvenit necessitatibus corporalibus, sed spiritualibus etiam, idque non tantum adhibendo media pecunia aestimabilia, sed etiam excedentia hanc aestimationem, ut sunt spiritualia; ita etiam liberalitas, recte et altiori lumine intellecta, in utrumque bonorum donatione versatur. Neque Aristoteles in hoc fuit contrarius, sed vel diminutus, quia non intellexit nisi liberalitatem acquisitam, vel certe explicuit illam materiam per res maxime sensibiles, ut per proportionem ad illas aliæ liberales donationes intelligerentur; quod maxime de D. Thoma dicendum est, nam in illo artic. 2, ad 3, æque dicit pecuniam esse materiam liberalitatis, ac justitiæ commutativæ et distributivæ; constat autem justitiam, præsertim distributivam, in spirituali materia maxime versari, ex eodem D. Thoma 2. 2, q. 63, art. 2.

Non minuitur, sed potius extollitur propria ratio liberalitatis ex amplitudine illius materię in Deo.

29. Ex his ergo ad Dei liberalitatem gradum faciendo, constat nihil ob stare veritati et proprietati liberalitatis ejus, quod non solum in pecuniis conferendis, sed etiam in bonis altioris ordinis versetur, sed hoc potius excellentiam liberalitatis ejus commendare. Sicut etiam misericordia Dei materiam habet ad quam humana vel creata materia attingere non potest, qualis est, vel educere creaturam ex miseria, in qua nihil erat, dando illi esse; vel liberare a culpa remittendo illam; et tamen non propterea misericordia Dei non est propriissima misericordia; ergo idem erit in liberalitate, ob rationis paritatem. Est autem generalis ratio, quod virtutes per sese non variantur ex diversitate, vel majori, vel minori amplitudine materię, si motivum et ratio operandi eadem semper servetur; nam si cum materia mutatur etiam motivum, tunc virtus est distincta; si vero formalis ratio eadem est, quod in uno complectatur majorem materiam quam in alio, indicat quidem in illo esse virtutem illam universaliorem et excellentiorem quam in alio; non tamen impedit quominus illa formalis ratio, quæ ex motivo sumitur, utrique insit; sicut autem motivum misericordiæ est sublevare miseriam, ita motivum liberalitatis est, gratis et sine spe commodi seu retributionis, quando expedit, donare.

30. *Actus quo Deus dat sua dona creaturis, quomodo ad charitatem simul et ad liberalitatem pertineat.* — Et ideo D. Thomas, 1 part., quæst. 21, art. 1, ad 1, concludit liberalitatem proprie tribui Deo circa actiones Deo convenientes. Imo, 1 Cont. gent., cap. 93, ratione 6, colligit solum Deum esse proprie et perfecte liberalem: *Quia dare (inquit) non propter aliquod commodum ex datione expectatum, sed propter ipsam bonitatem et convenientiam dationis, est actus liberalitatis, teste Aristotele, 4 Ethicor., cap. 1; Deus autem se communicat, non ut inde aliquid sibi accrescat, quod est proprium ipsius; et ideo ipse et maxime est quodammodo solus liberalis.* Quod etiam ex Avicenna D. Thomas adducit. In quibus verbis etiam expendo, in illa prima propositione, quæ est fundamentum totius rationis, non dixisse D. Thomam: Dare pecuniam aut

rem aestimabilem pecunia; sed dare absolute propter ipsam bonitatem et convenientiam dationis. Et revera, si datio pecuniarum, quatenus per se honesta est et conveniens, est in tali materia specialis ratio ad virtutem constituendam, nulla causa est cur rectitudo et convenientia dationis per se spectata non sufficiat in quacumque materia ad specificam et propriam virtutem constituendam; quod si sufficit, talis virtus non potest esse alia, nisi liberalitas. Quæ enim alia erit, aut cur sola materiarum diversitas efficiet ut una sit liberalitas, et alia non, cum ratio, modus, et (ut sic dicam) ingenuitas dandi eadem sit in quacumque materia? Ex quo fieri videtur non solum esse Deum liberalem, sed etiam esse hanc unam ex primis rationibus omnium divinorum operum. Nam, ut alias declaravi cum eodem D. Thoma, 3 part., q. 1, art. 1, prima ratio cur Deus se communicat, est bonitas ejus: quia ipsum se communicare est per se conveniens ipsi tanquam fonti bonitatis, nam bonum est diffusivum sui et (ut sic dicam) maxime liberale. Verum est tamen eundem D. Thomam 2. 2, quæst. 117, art. 6, ad 1, asserere quod datio divina magis videtur pertinere ad charitatem, quam ad liberalitatem. Sed imprimis, ut ibi Cajetanus advertit, D. Thomas non negat pertinere ad liberalitatem, sed comparative loquitur, dicens magis ad charitatem pertinere, quamvis ad utramque pertineat. Deinde D. Thomas in illa solutione non consideravit donationem Dei, quatenus per se convenientem bonitati ejus, sed quatenus terminatur ad homines quibus Deus aliquid dat ex affectu ad illos; et ut sic, recte dicit magis pertinere ad charitatem: non enim repugnat, quod eadem actio seu datio sub diversis respectibus ad diversas virtutes pertineat, et quod sub uno habeat rationem principalioris virtutis, quam sub alio.

De magnificentia divina.

31. *Magnificentia in Deo non distinguitur a liberalitate.* — Atque ex his satis constat quid sit de magnificentia dicendum; quod erat aliud exemplum ibi propositum. Ut enim nunc non disputemus de distinctione hujus virtutis a liberalitate in hominibus, quæ, sententia mea, non est facilis ad explicandum, loquendo de distinctione specifica, seu essentiali, quanquam D. Thomas 2. 2, quæst. 134, art. 3, eam supponere videatur, certe in Deo

non videntur hæc esse duo attributa distincta secundum formalem rationem objecti ejus. Nam sive Deus det, sive faciat magna aut parva, formaliter secundum convenientiam ad bonitatem suam operatur; et ita semper respicit in ipsa datione eandem rationem convenientiæ et honestatis, quam secundum se habet. Quod si vox magnificentiae sumatur secundum quemdam specialem respectum, quo opus comparatur ad facientem, tanquam magnum et ideo arduum ac difficile illi, sic magnificentia non potest Deo tribui, quia ipsi nihil est arduum ac difficile ad faciendum, vel largiendum; et per comparisonem ad bonitatem vel potentiam ejus, nihil (ut sic dicam) magnum est; quia tamen hæc quasi respectiva comparatio accidentaria est ad formalem rationem magnificentiae secundum se, non est cur negemus Deo formalem perfectionem magnificentiae; nam, etiam absolute loquendo, facit magna qui potens est. Ita ergo est in Deo magnificentia sicut liberalitas, suntque in ipso formaliter quidem unum et idem attributum, sic vel sic denominatum in ordine ad majora vel minora opera. Quod videtur sensisse divus Thomas, dict. cap. 93, lib. 1 cont. Gent., in cujus principio æque ponit esse in Deo artem, prudentiam, justitiam, et liberalitatem, magnificentiam et veritatem; et postea discurrens per singulas de magnificentia nihil dicit, cum dicat de aliis quinque, sentiens plane ipsam liberalitatem Dei, cum sit maxima, et summa, cumque non moderetur passionem aliquam, sed inclinet ad actionem et largitionem consentaneam divinæ bonitati, esse etiam magnificentiam summam et perfectissimam.

32. *Objectio.* — *Solutio.* — Sed aiunt stultum esse has virtutes politicas Deo tribuere, teste Aristotele 10 Ethic., c. 8. Sed hoc etiam D. Thomas eisdem locis non omisit, idemque, in 1 part., dixit Deum habere has virtutes non circa actiones civiles, sed circa actiones Deo convenientes; et de illis, ut versantur circa priores actiones, exponit dictum Philosophi. In 1 autem cont. Gent., latius hoc declarat dicens: *Actiones, circa quas prædictæ virtutes sunt, secundum suas rationes ex rebus humanis non dependent; non enim de agendis judicare, aut aliquid dare, vel distribuere solius hominis est, sed cujuslibet intellectum habentis; secundum autem quod ad res humanas contrahuntur, ex his quodammodo speciem sumunt, sicut curvum in naso facit speciem simi.* Jam vero tacite interpretans

verba Aristoteles subdit D. Thomas: *Virtutes igitur prædictæ, secundum quod ordinant humanam vitam activam, ad has actiones ordinantur, prout ad res humanas contrahuntur, ab eis speciem sumentes, secundum quem modum Deo convenire non possunt.* Rursus vero alius et melius de Deo sentiens, quam Aristoteles fortasse sit assecutus, prosequitur dicens: *Secundum vero quod actiones prædictæ in sua communitate accipiuntur, possunt etiam divinis rebus aptari; sicut enim homo rerum humanarum, ut pecuniæ vel honoris distributor est, ita et Deus omnium bonitatum universæ. Sunt igitur prædictæ virtutes in Deo universalioris extensionis, quam in homine.* Quæ verba sunt valde notanda, nam in eis D. Thomas de justitia simul cum aliis virtutibus loquitur, et ideo multum deservit ad ea quæ dicimus; et recte etiam declarant ea quæ hæcenus diximus, et ipsa etiam ex illis clarius intelliguntur.

33. Addo vero, propter Aristotelis testimonium, ipsum imprimis non agere de Deo specialiter, sed de diis generatim, id est, de intelligentiis, de quorum beatitudine æquali modo loquitur dicens: *Deos maxime beatos putamus esse, atque felices.* Deinde non agit de illis, ut habent communicationem nobiscum, sed ut per se et inter se vitam agunt separatam; et sic generatim negat illis vitam activam, et omnes virtutes quæ ad illam diriguntur, quarum una et potissima est misericordia. Si ergo ex illo loco colligunt adversarii in Deo non esse justitiam, vel liberalitatem, cur non etiam colligunt non esse misericordiam? Denique etiam de his virtutibus, ut in Deo aut intelligentiis esse possunt, nihil videtur Aristoteles exacte assecutus, nam eodem loco ipse fere hoc confessus est per illa verba: *Exacte namque dicere proposito majus.* Et sane ratio illa, quæ Deorum liberalitatem impugnat, valde frivola est, nisi intelligatur de materiali datione, seu translatione pecuniæ, qualis inter homines esse solet; sic enim ait: *At liberales. An cuinam dabunt? Absurdum est insuper si nummos habeant aut aliquid tale.* Quis enim prudens de Deo dicat: *Cuinam dabit?* cum non solum nobis, sed intelligentiis cæteris, quidquid habent ipse donarit. Pecunias etiam habet Deus, nam illius est aurum et argentum, Aggæi 2: et non solum pecuniæ, et aliquid tale, sed etiam orbis terræ, et plenitudo ejus. Frivolum ergo est similibus Aristotelis sententiis divinas virtutes et attributa impugnare.

34. *Scientia secundum specialem rationem quomodo tribuitur Deo.* — Prætermitto aliud exemplum, quod erat de scientia, quam etiam dicunt esse in Deo secundum communem quamdam rationem, qua omnis notitia evidens scientia vocatur, non tamen secundum specialem rationem. Hoc enim omitto, tum quia parum ad rem quam intendimus, explicandam refert; tum etiam quia in bono sensu id facile admitti potest, si in specifica ratione virtutis includatur imperfectio humana: qualis est quod per discursum fiat, vel quod distinguatur aut speciem sumat secundum hanc vel illam abstractionem objecti, vel quid simile. Si tamen specifica ratio scientiæ sumatur præcise ex aliqua habitudine ad objectum, sub aliqua ratione speciali a nobis apprehensum, sic non repugnat Deo tribuere scientiam secundum aliquam rationem magis specialem, quam sit illa communissima notitiæ evidentis; nam etiam ars et prudentia habent evidentia judicia, et hæc distinguuntur in Deo, secundum rationem, et inter se, et a scientia. Possumus etiam concipere in Deo esse notitiam veritatum aliquarum ex immediata connexionem terminorum, aliarum vero ex medio aliquo, non per discursum, sed per simplicem intuitum unionis extremorum in medio, seu effectus in causa; in qua notitia intelligitur esse aliquid magis speciale et quasi proprium scientiæ specialius dictæ, quatenus ab intellectu principiorum in nobis distinguitur. Sed hæc sint satis de hoc primo puncto.

SECTIO II.

SITNE IN DEO PROPRIA ET FORMALIS JUSTITIA COMMUTATIVA.

1. Circa secundum punctum propositum, ut descendamus ad particulares rationes justitiæ, supponenda est duplex divisio justitiæ, quam Philosophi et Theologi nobis tradunt ex Aristotele, 9 Ethicor. Una est in justitiam generalem et specialem. Et de priori magna controversia est cur dicatur generalis, scilicet, an prædicatione, eo modo quo omnis virtus justitia quædam dici potest, quatenus in medio suo constituendo æquitatem quamdam servat; vel collectione, quia scilicet integra virtus et rectitudo animi justitia quædam est, ex ordine et collectione virtutum omnium consurgens; quomodo etiam Theologi dicunt justitiam Christianam et supernaturalem con-

sistere in infusione gratiæ, et donorum ac virtutum omnium quæ illam comitantur. Vel denique an illa justitia in suo esse specifica virtus sit; generalis autem dicatur, vel ratione objecti, quod commune bonum est, vel ratione imperii et causalitatis, quia ad hunc finem aliis moralibus virtutibus imperat. Et quamvis diversæ sint opiniones, ego nunc suppono hoc ultimo modo esse membrum illud sumendum, dividit enim justitiam proprie sumptam, et condistinctam ab aliis virtutibus moralibus. Quod autem sit objectum et munus hujus virtutis, indicabo circa finem disputationis, declarando an sit Deo attribuenda, nam, de illa, parva aut nulla est difficultas et controversia. Justitia ergo specialis sic dicta est, quia non solum est specifica virtus, sed etiam in particulari materia, et circa particularia jura, per se loquendo, versatur. Subdividitur autem hæc in commutativam et distributivam, quibus addi solet vindicativa, quam omitto, quia revera non constituit distinctam virtutem, ut infra etiam ostendam, declarando quomodo in Deo sit. De aliis vero duabus nonnulla dissensio est, an differant specie, necne. Nam Buridan., 5 Ethic., quæstion. 7, contendit non differre specie; nos autem nunc supponimus in nobis esse specie differentes: quomodo autem differant, constabit postea explicando proprias rationes earum, quod necessarium erit ut intelligamus quomodo Deo attribuantur.

Justitiam commutativam secundum se posse sine imperfectione concipi.

2. *Prima assertio.* — De justitia igitur commutativa illa duo, quæ de justitia in communi diximus, cum proportionem asserenda censeo. Dico igitur imprimis, quamvis justitia commutativa in hominibus imperfectionem includat, ratione materiæ circa quam versatur, formale tamen objectum ejus ita posse præcise ac formaliter abstrahi, ut nullam in suo conceptu imperfectionem includat. Fateor antiquos auctores non admodum explicasse posteriorem partem hujus assertionis; ex dicendis autem, tam in hac quam in sequente assertionem, constabit et plures eam attigisse, et alios non repugnare, sed juxta priorem partem assertionis fuisse locutos, quam probare non oportet, quia per se nota est, et cum posteriori simul declarabitur.

3. *Justitia commutativa est que tribuit cui-*